МІНІСТЕРСТВО КУЛЬТУРИ УКРАЇНИ

КИЇВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
КУЛЬТУРИ І МИСТЕЦТВ

НЕМЕШ АННА МИКОЛАЇВНА

УДК 316.77:[327:061.2:323.39](474)

СОЦІАЛЬНО-КОМУНІКАЦІЙНІ ТЕХНОЛОГІЇ ВЗАЄМОДІЇ МІЖНАРОДНИХ НЕУРЯДОВИХ ОРГАНІЗАЦІЙ ТА ПРАВЛЯЧОГО ПОЛІТИЧНОГО КЛАСУ (З ДОСВІДУ БАЛТІЙСЬКИХ КРАЇН)

27.00.06 – прикладні соціально-комунікаційні технології

Автореферат
дисертації на здобуття наукового ступеня
кандидата наук із соціальних комунікацій

Київ – 2019

Дисертацією є кваліфікаційна наукова праця на правах рукопису.

Роботу виконано в Київському національному університеті культури і мистецтв, Міністерство культури України, м. Київ.

Науковий керівник: доктор історичних наук, професор
Ластовський Валерій Васильович,
Київський національний університет культури і мистецтв, професор кафедри міжнародних відносин.

Офіційні опоненти: доктор наук із соціальних комунікацій, професор
Кузнєцова Тетяна Василівна,
Національний університет
«Одеська юридична академія»,
декан факультету журналістики;

доктор політичних наук, професор
Лікарчук Наталія Василівна,
Київський національний університет
імені Тараса Шевченка,
професор кафедри державного управління.

Захист відбудеться 27 червня 2019 р. о 14.00 годині на засіданні спеціалізованої вченої ради К 26.807.04 у Київському національному університеті культури і мистецтв за адресою: 01133, м. Київ, вул. Є. Коновальця, 36, ауд. 209.

З дисертацією можна ознайомитись у науковій бібліотеці Київського національного університету культури і мистецтв за адресою: 01133, м. Київ, вул. Є. Коновальця, 36.

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Обгрунтування вибору теми дослідження. Соціальні комунікації в Україні характеризуються наявністю нових суб'єктів соціально-комунікативної взаємодії, діяльність яких ініціює трансформації у соціально-політичній та соціально-економічній сферах буття. Одним із суб'єктів сучасної соціально-комунікативної сфери у нашій державі є міжнародні неурядові організації (МНУО), які реалізують суспільно-корисні цілі у публічно-правовій, соціальній, політичній, культурній, економічній галузях і впливають на форму, зміст і динаміку розвитку суспільства.

Діяльність міжнародних неурядових організацій як суб'єктів соціальних відносин безпосередньо пов'язана із соціальною інженерією як прикладною соціально-комунікативною технологією, що реалізується діяльністю з формування і перетворення соціальних систем різного рівня складності та характеризується критичним і дієвим ставленням до процесів соціальних змін у суспільстві. Соціально-комунікативні практики МНУО («Всесвітня організація боротьби проти тортур», «Всесвітня Рада церков», «Міжнародний комітет Червоного Хреста», «Міжнародна федерація з прав людини», «Міжнародна комісія юристі», «Римський Клуб», «Amnesty International» («Міжнародна Амністія»), «CARE International» (Cooperative for Assistance and Relief Everywhere), «CIVICUS» (World Alliance For Citizen Participation – з англ. Всесвітній Альянс для участі громадян), «Freedom House» (Фрідом хаус), «Greenpeace» (Грінпіс), «Transparency International» (Трансперенсі Інтернешнл) та ін.) знаходяться не тільки у межах діяльнісного підходу, а й пов'язані з процесом конструювання нових смислів й інтерпретацій та з механізмами створення нових норм і правил життєдіяльності.

Одним із проблемних питань, у змісті якого науковці виділяють не тільки безперечно позитивні маркери і тенденції, а й відмічають можливі негативні аспекти, є соціально-комунікативні технології взаємодії міжнародних неурядових організацій з правлячим політичним класом, який безпосередньо здійснює державне управління, транслює у соціум ідеї сталого розвитку, здатен здійснювати контроль над прийняттям та виконанням ключових суспільно-важливих внутрішніх і зовнішніх рішень.

Діяльність МНУО («Amnesty International», «CIVICUS» «Freedom House», «Міжнародний комітет Червоного Хреста», «Римський Клуб», «Greenpeace», «Transparency International» та ін.) в Україні спонукає до вивчення досвіду пострадянських країн, які мають безперечні здобутки у побудові громадянського суспільства, у позитивних ціннісних та поведінкових трансформаціях у соціумі в контексті демократизації суспільного життя.

У представленому дослідженні увагу локалізовано на досвіді взаємодії МНУО з правлячим політичним класом у балтійських країнах, а саме у Латвії, Литві та Естонії. Звертання до досвіду цих країн зумовлене їхнім спільним з Україною історичним минулим у межах Радянського Союзу та суттєвими змінами, що відбулись у суспільно-політичній сфері цих держав після здобуття незалежності.

Виокремлюючи проблему дослідження слід звернути увагу на суперечності між:

– розвитком соціально-комунікативної сфери в Україні і стихійністю формування соціально-комунікативних практик МНУО, зокрема їх взаємодії з правлячим політичним класом;

– наявністю суттєвих якісних напрацювань у різних галузях науки з проблем діяльності МНУО та необхідністю спеціального теоретичного вивчення у просторі наукової галузі «Соціальні комунікації» наявних соціально-комунікативних технологій взаємодії міжнародних неурядових організацій із правлячим політичним класом як соціальною групою, що безпосередньо впливає на соціальні, політичні, культурні, економічні зміни у країні;

– активною діяльністю МНУО в Україні й необхідністю осмислення і застосування досвіду пострадянських країн у цій сфері соціально-комунікативних відносин.

Необхідність подолання виявлених суперечностей зумовлює **актуальність** вивчення соціально-комунікаційних технологій взаємодії міжнародних неурядових організацій та правлячого політичного класу із залученням досвіду балтійських країн.

Хронологічні межі дослідження охоплюють 1991-2019 рр. Нижня хронологічна межа пов'язана із здобуттям країнами Балтії незалежності, появою власного політичного правлячого класу й початком активної діяльності МНОУ у цих країнах; верхня – парламентськими та президентськими виборами в країнах Балтії та України (2018-2019 рр.), в ході яких відбувається процес зміни/ротації політичного правлячого класу.

Географічні межі дослідження охоплюють територію Латвії, Литви, Естонії як самостійних держав та балтійського регіону у більш ширшому контексті, у зв'язку із комунікацією між політичними правлячими класами та МНУО.

Зв'язок із науковими програмами, планами, темами:

Дисертація пов'язана з цільовою комплексною програмою науково-дослідної роботи Київського національного університету культури і мистецтв (КНУКіМ) «Актуальні проблеми інформаційно-комунікаційної науки й освіти» (номер державної реєстрації 0118U100212) та комплексної наукової теми кафедри міжнародних відносин КНУКіМ «Сучасні тенденції міжнародних відносин».

Мета дослідження – полягає у встановленні ролі соціально-комунікаційних технологій у взаємодії правлячого політичного класу та міжнародних неурядових організацій.

Реалізація поставленої мети передбачає вирішення таких **завдань**:

– вивчити стан дослідження проблеми у вітчизняній і світовій науці та окреслити джерельну базу;

– запропонувати власні визначення понять «правлячий політичний клас», «соціально-комунікаційна взаємодія», «соціально-комунікаційна стратегія правлячого політичного класу» ;

– дослідити роль соціально-комунікаційних технологій у взаємодії правлячого політичного класу та міжнародних неурядових організацій у формування зовнішньо- та внутрішньополітичного курсу балтійських країн;

– виявити негативні та позитивні наслідки такої взаємодії у формуванні та розвитку громадянського суспільства у країнах Балтії;

– розкрити сучасні особливості соціально-комунікаційної взаємодії еліт балтійських країн;

– провести аналіз взаємодії українського правлячого політичного класу та міжнародних неурядових організацій та, керуючись прикладом балтійських країн, надати рекомендації для уряду щодо вдосконалення такої взаємодії;

– визначити перспективи подальших досліджень взаємодії правлячого політичного класу з недержавними інститутами у соціально-комунікаційній сфері.

Об'єктом дослідження є комунікаційні технології в системі соціальної діяльності.

Предметом дослідження є соціально-комунікаційні технології взаємодії міжнародних неурядових організацій та правлячого політичного класу (з досвіду балтійських країн).

Методи дослідження. Дослідження має міждисциплінарний характер, що й зумовлює застосування наступних методів: порівняльно-історичний – у процесі простежування еволюції мереж недержавних організацій, комунікативних мереж еліт, детермінованості його актуальності завданнями розвитку теоретичної рефлексії в умовах загострення відносин соціальних мереж з огляду на асиметрію впливів на політичне середовище соціуму процесів глобалізації, регіоналізації, локалізації, що призводить до глокалізації з непередбачуваними наслідками; аналітико-синтетичний (аналіз наукових джерел) – для визначення векторів наукового рефлексування щодо досліджуваної проблеми й визначення тих її аспектів, які залишилися поза увагою дискурсу; узагальнення й систематизації підходів до окресленої наукової проблеми, формулювання й уточнення теоретико-методологічних засад наукового кваліфікування комунікаційних мереж еліт країн Балтії; типологічний аналіз, метод класифікації – для систематизації конфігурацій та типів комунікаційних мереж, визначення підгруп; метод термінологічного аналізу – для систематизації й компаративного розгляду дефініцій основних категорій і понять політичних мереж, еліт; теоретико-емпіричні: індукції, дедукції, аналогії, порівняння – для виділення основних завдань та цілей комунікації еліт; емпіричні: спостереження, моніторингу; елементи якісного контент-аналізу – для простежування закономірностей і кількісних характеристик ідентичностей та «північного» бренду.

Наукова новизна одержаних результатів полягає в тому, що дисертація є першим комплексним дослідженням соціально-комунікаційних технологій взаємодії мереж правлячого політичного класу, міжнародних неурядових організацій та їх інститутів, і комунікаційних інструментів, які використовуються у процесі прийняття політичних рішень.

У дисертації *вперше:*

– окреслено й систематизовано технології розвитку й просування регіональних, глобальних мереж комунікації еліт, визначено чинники актуалізації в різні історичні періоди в балтійських країнах;

– запропоновано авторський підхід до визначення сутності наступних понять: «правлячий політичний клас», «соціально-комунікаційна взаємодія», «соціально-комунікаційна стратегія правлячого політичного класу»;

набули подальшого розвитку:

– ідеї щодо причин інтенсивного становлення і розвитку соціально-комунікаційних технологій в сучасній науці;

– положення стосовно встановлення ідентичності правлячого політичного класу країн Балтії;

розширено:

– тлумачення принципів взаємодії сучасного правлячого політичного класу країн Балтії та міжнародних неурядових організацій, що дало можливість поглибити уявлення про процеси владарювання, що розкривають складні соціально-комунікаційні технології взаємодії.

Практичне значення одержаних результатів визначається можливістю їх використання для глибшого розуміння мережевої ієрархії громадянського суспільства. Результати й узагальнення, зроблені автором, можуть бути використані в науково-дослідній та навчальній сферах, зокрема при написанні лекційних курсів («Інформаційно-комунікативні технології в міжнародних відносинах», «Історія нових незалежних країн», «Міжнародні організації», «Соціальні комунікації» та ін.), навчальних посібників, підручників, монографій, наукових статей тощо, при підготовці фахівців за спеціальностями: «Журналістика», «Політологія», «Міжнародні відносини, суспільні комунікації та регіональні студії», «Соціологія», «Філософія», «Державне управління» та ін. Крім того, результати дослідження можуть бути використані у практичній діяльності органів влади України, громадських організацій та політичних партій в процесі здійснення соціально-комунікаційної діяльності.

Особистий внесок здобувача полягає в комплексному аналізі ролі соціально-комунікаційних технологій взаємодії правлячого політичного класу Латвії, Литви, Естонії та мереж МНУО, в т.ч. для формування та поширення моделі транснаціонального регіону як у межах, так і за межами географічної області за допомогою мереж комунікації. Основні наукові положення, результати та висновки дослідження, автореферат, статті, матеріали конференцій є особистим здобутком автора. Наукові публікації з теми дисертації є одноосібними.

Апробація матеріалів дослідження здійснювалася на наступних конференціях: «Стратегічні пріоритети в XXI столітті» (м. Київ, 2016), «Personality Development In the Age of Globalization» (США, 2016), «Україна і світ: теоретичні та практичні аспекти діяльності у сфері міжнародних відносин» (м. Київ, 2017), «II Міжнародна науково-практична конференція: наука та стратегія» (м. Київ, 2019), «Прикладні наукові розробки та теоретичні

дослідження XXI століття» (Вінниця, 2019), «IX international scientific conference: Informative and communicative space and a person» (Прага, Чехія, 2019).

Публікації. Основні положення дисертаційної роботи викладено в 11 публікаціях, зокрема 4 – у фахових наукових виданнях, затверджених МОН України, 1 – у зарубіжному науковому виданні, внесеному до міжнародних наукометричних баз, 6 праць – апробаційного характер.

Структура та обсяг дисертації. Дисертаційна робота складається з переліку умовних скорочень, вступу, трьох розділів, висновків, списку використаних джерел (302 – найменування). Загальний обсяг дисертації становить 236 сторінок., з них 190 – основного тексту.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ РОБОТИ

У **Вступі** обґрунтовано актуальність теми, визначено об'єкт та предмет дослідження, мету, завдання та методи дослідження, розкрито наукову новизну і практичне значення роботи, а також особистий внесок здобувача, вказано апробацію результатів виконаних досліджень, зазначено джерельну базу та структуру роботи.

У Розділі 1 «Теоретико-методологічні засади дослідження» здійснено огляд та аналіз наукових праць, джерельної бази за темою дисертації, описуються методологічні засади дослідження, весь комплекс принципів, методів і основних понять, що дозволило нам об'єктивно і всебічно розкрити сутність соціально-комунікаційних технологій взаємодії правлячого політичного класу та МНУО на досвіді Латвії, Литви, Естонії.

Розгляд стану вивчення проблеми здійснювався нами крізь призму формування та існування суто національних наукових напрямів – українського, російського, американського, німецького та ін. Зрозуміло, що інколи, з огляду на певну близькість чи єдність тих або інших напрямів, ми вважаємо за можливе їх об'єднувати у більш значні групи (напр., англо-американський напрям чи пострадянський).

На сьогодні ми маємо велику кількість літератури, присвяченої як самим МНУО, так і правлячому політичному класу. Однак, ми практично не побачили досліджень, в яких би тісно поєднувалося їх вивчення у сенсі комунікаційних технологій і поєднання обох цих соціальних структур. Стан дослідження означеної проблеми залежить від двох факторів: 1) рівня теоретичних напрацювань по ключовим питаннях соціально-комунікаційних технологій, 2) рівня дослідження діяльності МНУО та правлячого політичного класу. Тут необхідно відзначити дослідження таких вчених як Дж. Бергер, Т. Борцел, Ф. Брайар, М. Грачов, С. Гуцал, М. Джалілі, А. Долинський, М. Кастельс, А. Косенко, Л. Кочубей, С. Кравченко, Т. Кузнєцова, Н. Лікарчук, К. Мартенс, М. Мерль, А. Михєєва, Т. Науменко, М. Рижков, Дж. Петерсона, С. Петреллі, Л. Сморгунова та ін.

Історію становлення Латвії, Литви та Естонії після їхнього виходу зі складу Радянського Союзу досліджували В. Воротніков, Х. Даухерт,

А. Островський, З. Станкевич, Р. Симонян, М. Полинов, С. Чешко. Аналіз досвіду балтійських країн є теоретично важливим для виконання наукового пошуку роботи.

У роботі були використані вже опубліковані джерела, які нами було розділено на три великі групи: 1) нормативно-правові акти, 2) аналітичні записки, 3) інформація МНУО, 4) віддалені Інтернет ресурси. Всі вони є письмовими джерелами.

Нормативно-правові акти, використані в дослідженні, нами розділено на дві підгрупи – міжнародні акти та внутрішньодержавні акти. До перших нами віднесено ті документи, які мають міжнародний характер тобто регулюють відносини між різними суб'єктами (МНУО та структурами, що є представниками політичного правлячого класу) – наприклад, Європейська конвенція з прав людини, Декларація тисячоліття ООН, Статут ООН, Declaration on Unity and Cooperation by the Republic of Estonia, Republic of Latvia and Republic of Lithuania, Статут Міжнародної Організації Праці та ін. До внутрішньодержавних же нами віднесено ті акти, чинність яких не може бути поширена на міжнародний простір та міжнародні відносини – зокрема, Конституційні акти, закони, підзаконні акти тощо (наприклад, Постанова Кабінету міністрів України від 10 квітня 2001 р. No.345 «Про затвердження плану дій щодо реалізації пріоритетних положень програми інтеграції України до Європейського Союзу в 2001 році», Закон України «Про громадські об'єднання» та ін.).

Щодо аналітичних записок як виду джерел, мусимо зазначити, що вони такими є з огляду на той матеріал, який в них відображається, будучи спеціально відібраним та згрупованим в єдиний текст з метою надання об'єктивного погляду на існуючі проблеми та можливості їх подолання за допомогою відповідних засобів. Як правило, такі аналітичні записки створюються на замовлення органів влади. Наприклад, до таких джерел ми можемо віднести записку Національного інституту стратегічних досліджень «Державне фінансування громадських організацій: зарубіжний досвід та рекомендації щодо впровадження в Україні», аналітична записка Міністерства іноземних справ Латвії «Latvijas ārpolitikas pamatnostādnes 2006.-2010.gadam (Informatīvā daļa)», аналітична записка Лабораторії законодавчих ініціатив «Законодавче регулювання діяльності неприбуткових організацій: світовий досвід та рекомендації для України» та ін.

Під інформацією МНУО ми маємо на увазі ту інформацію, що надходить від них через електронні публікації та повідомлення на їх електронних ресурсах (напр., на сайтах International Center for Not-for-Profit Law, Amnesty International та ін.). Особливим видом джерел для даної роботи слід відмітити інформацію ЗМІ. Її специфічність можна відзначити тим, що вона є оперативною, на відміну від багатьох інших видів джерел. Саме з цих джерел нами було взято значну кількість інформації, що стосується комунікації та діяльності МНУО і політичного правлячого класу.

Виділено ключові аспекти та підходи, які є необхідними для детального вивчення специфіки комунікації правлячого політичного класу:

– аналіз правлячого політичного класу з точки зору духовної, етноісторичної, культурної, економічної та політичної приналежності представників правлячих верств;

– структура правлячого політичного класу у взаємозв'язку з індивідуальними, груповими інтересами, ступенем згуртованості, поліцентричності в розподілі влади;

– відносини правлячого політичного класу із зовнішнім середовищем: взаємодія політичного керівництва у вимірах внутрішньої та зовнішньої політики.

Запропоновано власне визначення поняття «правлячий політичний клас» та власне тлумачення понять «соціально-комунікаційна взаємодія» «соціально-комунікаційна стратегія правлячого політичного класу».

У **Розділі 2 «Взаємодія, стратегія та діалог в соціально-комунікаційній діяльності правлячого політичного класу та МНУО»** досліджено основні соціально-комунікаційні технології, що використовуються в процесі налагодження і розвитку відносин між політичним правлячим класом та МНУО, особливості соціально-комунікаційної взаємодії, відповідні стратегії та діалог.

Досліджено, що сучасна особливість соціально-комунікаційної взаємодії еліт балтійських країн викликана тим, що в останні десятиліття ці держави пережили глибокі внутрішні зміни, особливо цікавим є процес трансформації еліт. Слід зазначити, що канали та механізми елітного рекрутування в країнах Балтії після проголошення незалежності багато в чому визначаються логікою інструментального використання фактору «спадщини минулого». А говорячи про соціально-комунікаційну стратегію правлячого політичного класу країн Балтії, варто згадати про концепт «Північності» (Norden). Даний бренд розглядається з позиції комунікації мереж для формування та поширення моделі транснаціонального регіону як у межах, так і за межами географічної області.

Виявлено, що до основних соціально-комунікаційних стратегій діяльності еліт (зокрема еліт балтійських країн) належать:

– шляхом налагодження систематичної та якісної взаємодії із суб'єктами міжнародних відносин просувати позитивний власний імідж та імідж країни на міжнародній арені;

– створення спеціальних інституцій для налагодження комунікації між правлячим політичним класом, з однієї сторони, і міжнародними неурядовими організаціями, з іншої;

– залучення громадськості до участі у розробці законотворчого процесу;

– ведення активної співпраці із профспілками та іншими представниками організації громадянського суспільства;

– формування та удосконалення економічної, політичної, культурно-освітньої та релігійної сфер.

Проаналізовано, що завдяки міжнародним неурядовим організаціям, які здатні впливати на процеси в країні та мають значний досвід діяльності, можна залучати до співпраці неурядові організації локальних рівнів. Успішна діяльність МНУО неможлива без ЗМІ, оскільки вони відіграють досить

важливу роль у процесі реалізації планів перших. Не можна відкидати той факт, що подібні організації можуть отримувати фінансування від урядів провідних країн світу, ТНК та, навіть, інших міжнародних організацій (як урядових, так і неурядових). МНУО часто стають інструментом правлячого політичного класу для реалізації планів чи захисту власних інтересів.

У Розділі 3 «Міжнародні комунікативні практики: досвід для України» проведено аналіз міжнародних комунікацій правлячого політичного класу Латвії, Литви та Естонії, досліджено мережу їхньої комунікації; визначено можливості та перспективи застосування їх досвіду в системі соціальної діяльності сучасної України, взаємодії держави із громадянським суспільством.

Основними цілями соціально-комунікаційної діяльності правлячого політичного класу балтійських країн на міжнародній арені, зокрема в ЄС, є:

– становлення й утвердження Латвії, Литви та Естонії як демократичних держав, в межах яких відбувається формування інформаційних середовищ взаємодії суб'єктів соціальної діяльності;

– поглиблення, розвиток і розширення дипломатичних, культурних, освітніх, наукових відносин з іншими країнами світу;

– просування власного іміджу та іміджу країни на міжнародній арені шляхом створення комунікаційного образу суб'єктів суспільних відносин;

– реалізація інтеграційної програми по вступу Латвії, Литви та Естонії до усіх основних євроатлантичних структур;

– взаємодія з провідними МНУО («Міжнародний комітет Червоного Хреста», «Міжнародна федерація з прав людини», «Міжнародна комісія юристі», «Всесвітня організація боротьби проти тортур», «Римський Клуб», «Amnesty International» («Міжнародна Амністія»), «CARE International» (Cooperative for Assistance and Relief Everywhere), «CIVICUS» (World Alliance For Citizen Participation), «Freedom House» (Фрідом хаус), «Greenpeace» (Грінпіс), «Transparency International» (Трансперенсі Інтернешнл) та ін.) і громадянським суспільством.

У ході дослідження було виявлено, що міжнародна комунікація правлячого політичного класу балтійських країн відбуваються на трьох рівнях:

– прибалтійський – інтеграційно-комунікаційні процеси між власне трьома державами;

– загально-балтійський – участь Латвії, Литви та Естонії у інтеграційно-комунікаційних процесах в регіоні Балтійського моря;

– пострадянський – включає в себе комунікаційну взаємодію на пострадянському просторі.

Досвід міжнародних комунікацій правлячого політичного класу балтійських країн є цінним для української еліти з огляду на те, що наші країни мають багато спільного, зокрема радянську історію, вектор розвитку в сторону ЄС, економічні та політичні протистояння з Російською Федерацією, вплив російських соціально-комунікаційних технологій. Також цінним є досвід розповсюдження мережі комунікацій із основними МО, МНУО та правлячими політичними класами провідних країн світу; досвід щодо соціально-політичних

перетворень Латвії, Литви та Естонії, їхній шлях по розбудові громадянського суспільства, проведення реформ та впровадження інновацій у всі сфери життя суспільства; досвід правлячого політичного класу в пошуку власних, відмінних від інших, шляхів щодо розв'язання внутрішніх та зовнішніх проблем; досвід щодо реалізації впливу соціально-комунікаційних зв'язків на зменшення рівня корупції та підвищення рівня поєднання демократії та інформаційних технологій; досвід використання засобів масової комунікації при здійсненні зв'язків з громадськістю; досвід публічних зв'язків з державними структурами.

Досвід комунікативної практики правлячої еліти країн Балтики важливий для України і з огляду на активне обговорення політиками та науковцями питань по створенню Балто-Чорноморського союзу.

Сформульовано рекомендації для уряду України щодо удосконалення шляхів взаємодії з міжнародними неурядовими організаціями.

ВИСНОВКИ

У **Висновках** узагальнено результати дослідження, окреслено перспективи подальшого розроблення теми роботи.

1. Стан дослідження проблеми у світовій та вітчизняній науці засвідчив, що питання соціально-комунікаційних технологій взаємодії правлячого політичного класу балтійських країн та МНУО, не зважаючи на актуальність теми, розглянуті недостатньо. Науковці та практики у своїх роботах описують діяльність правлячих еліт, недержавних акторів міжнародних і суспільних відносин (МНУО, МО, НУО, ТНК та ін.). Проте досліджень, які присвячені комплексному та всебічному вивченню теми соціально-комунікаційних технологій взаємодії правлячого політичного класу та міжнародних неурядових організацій, зокрема в країнах Балтії, майже відсутні.

Проаналізувавши джерельну базу нами був запропонований поділ джерел інформації на групи: а) нормативно-правові акти, б) аналітичні записки, в) інформація МНУО, г) віддалені Інтернет ресурси. Всі вони є письмовими джерелами. Під час роботи над даним дослідженням були опрацьовані офіційні звіти та статути провідних МНУО, нормативно-правові акти, міжнародні договори та конвенції, Декларації щодо стратегії зовнішньої політики Латвії, Литви та Естонії, Конвенції ЄС та ін. Саме в контексті теми нашого дослідження значна частина з них була вперше введена нами в науковий обіг.

2. В ході аналізу наукових праць, тлумачних та енциклопедичних словників, інших джерел інформації нами були запропоновані власні тлумачення наступних понять:

1) «правлячий політичний клас» – це політична еліта держави, що має прямий або опосередкований доступ до державного апарату, здатна здійснювати контроль над прийняттям та виконанням ключових суспільно-важливих внутрішніх і зовнішніх рішень. В нашому дослідженні під правлячим політичним класом ми розуміємо тільки ту частину політичної еліти, яка безпосередньо здійснює державне управління - тобто у вузькому розумінні, а не широкому;

2) «соціально-комунікаційна взаємодія» - це реальні суспільні зв'язки між окремими особами та/чи соціальними групами на всіх рівнях соціальної системи з метою реалізації практичних та/чи духовних завдань/потреб;

3) «соціально-комунікаційна стратегія правлячого політичного класу» - це комплексне поєднання взаємопов'язаних заходів та факторів, основним завданням яких є формування позитивного іміджу еліт, шляхом взаємодії із організацією громадянського суспільства та акторами міжнародних відносин і постійним інформування щодо їхньої діяльності еліт; налагодження системи результативного використання соціально-комунікаційних можливостей для досягнення єдиної цілі та задоволення власних інтересів.

3. Після розпаду соціалістичного блоку і Радянського Союзу країни Балтії відразу ж встали на шлях євроатлантичної інтеграції, що супроводжувалося пошуком місцевими елітами нових цілей в області зовнішньої та внутрішньої політики, формування нової системи інформаційних середовищ взаємодії суб'єктів соціальної діяльності. Ставши активними учасниками інтеграційних процесів на євроатлантичному просторі, країни Балтії водночас не послаблюють свою взаємодію на регіональному рівні. Регіональна складова мережі міжнародної взаємодії правлячого політичного класу Латвії, Литви та Естонії включає в себе три виміри - власне прибалтійський (трьохсторонні інтеграційні процеси); загально-балтійський (участь країн Балтії в інтеграційних процесах в регіоні Балтійського моря); пострадянський (мережу міжнародної комунікації країн Балтії на пострадянському просторі).

Правлячим політичним елітам Латвії, Литви та Естонії, з різним ступенем успіху, здійснюючи інтеграцію своїх країн до європейського простору, до сих пір вдавалося зберігати в суспільстві умовний консенсус в питанні про головний напрям розвитку своїх країн. Проте елітам цих країн не вдалося створити мононаціональні держави, у всякому разі, такі, які зберегли б всю повноту суверенітету, перш за все економічного. Намагаючись встановити тісні зв'язки з провідними акторами міжнародних відносин (держави, МНУО, ТНК) задля збільшення власної ваги у світовому устрої, балтійські країни частково втратили можливість приймати самостійні рішення.

Говорячи про взаємодію правлячого політичного класу із МНУО, варто зазначити, що останні є вагомою причиною зміни світового порядку, що існував раніше. Тут доцільно говорити не тільки про посилення впливу МНУО, але і про їхню активну участь у зовнішній та внутрішній політиці країни. Масштаби та ефективність цього впливу не можна недооцінювати. Сфера політичного впливу – прямого та опосередкованого – досягла значних розмірів. МНУО, виступаючи елементом системи глобального переформатування світу, являються як самостійними суб'єктами, так і інструментами в руках глобалістів. Набираючи політичну вагу та значимість на міжнародній арені, МНУО формують кардинально нові політичні та культурні принципи взаємодії – мережевий принцип. Цілком очевидним є те, що розвиток, розширення повноважень, зростаючий вплив та активність неурядових організацій призведе до кардинальних змін всієї системи міжнародних відносин.

4. Налагодження тісної двосторонньої співпраці правлячого політичного класу з МНУО із використанням засобів масової комунікації при здійсненні зв'язків з громадськістю має позитивні наслідки при вдосконаленні процесу прийняття внутрішніх та зовнішньополітичних рішень і реалізації національних інтересів країни. Програми МНУО відіграють значну роль у публічних зв'язках із державними структурами та соціально-політичних перетвореннях в країнах пострадянського простору. Досвід діяльності більшості міжнародних неурядових організацій показує, що вони мають ряд значних переваг: сприйняття до змін, гнучкість, мобільність, а також розуміння ситуацій на місцях. Потенціальним є той факт, що МНУО мають значно більше можливостей для реалізації зв'язків на конкретній місцевості.

Особливо важливим нині видається досвід еліти прибалтійських країн в організації МНУО в контексті формування зовнішньополітичного курсу після здобуття незалежності та приєднання до політичного простору НАТО та ЄС. В політичному процесі побудови громадянського суспільства розгорнулася співпраці урядів із МНУО, що впливало на прийняття зовнішньополітичних рішень і реалізацію національних інтересів країн. Програми МНУО відіграли значну роль у соціально-політичних перетвореннях в країнах пострадянського простору. Досвід діяльності більшості міжнародних неурядових організацій показує, що вони мають ряд значних переваг: сприйняття до змін, гнучкість, мобільність, а також розуміння ситуацій на місцях. Потенціальним є той факт, що МНУО мають значно більше можливостей для реалізації зв'язків на конкретній місцевості.

Щодо негативних наслідків взаємодії еліт з МНУО для розвитку громадянського суспільства, варто зазначити, що досить часто міжнародні неурядові організації (локального, регіонального та глобального рівнів) створюються правлячим політичним класом провідних країн світу, що дозволяє говорити про те, що вони не є незалежними. Країни Західного світу використовують такі організації для реалізації власних планів у країнах Східного блоку (Радянський блок) та країнах третього світу та можуть впливати на вибір правлячим політичним класом країни векторів зовнішньої та внутрішньої діяльності.

5. Особливість мережі комунікації еліт країн Балтії в ЄС і НАТО полягає в тому, що вона носить в більшій мірі «євроатлантичний», ніж суто «європейський», характер. Найбільш явно це проявляється в питаннях безпеки і оборони. У Спільній політиці безпеки та оборони (СПБО) ЄС вони бачать конкурента трансатлантичному союзу НАТО, побоюючись, що поглиблення інтеграції в цій сфері (на практиці, щоправда, навряд чи можливе до тих пір, поки в рамках «другої опори» рішення будуть прийматися на міжурядовому, а не наднаціональному рівні) може похитнути роль Північноатлантичного альянсу як «наріжний камінь» їх безпеки. Якщо ЄС розглядається в країнах Балтії як гарант економічної стабільності, то НАТО - як гарант безпеки.

Правлячий політичний клас прибалтійських держав, після приєднання до євроатлантичного блоку, проводить власну активну політику, що демонструє тенденції до зовнішньополітичної регіоналізації, формування специфічних

інститутів. Латвія, Литва та Естонія мають різну структуру економіки та зовнішньої торгівлі, зберігають значимі політичні та культурні відмінності. Разом з тим, їхня політика сек'юритизації, яка використовується по відношенню до Росії, стала інструментом внутрішньополітичного управління і зовнішньополітичного маневрування в рамках євроатлантичного блоку, вона є спільною для політичних еліт всіх трьох держав при всіх їхніх особливості.

Щодо соціально-комунікаційної взаємодії між собою, то еліти країн Балтії на міжнародній арені здійснюють її, в більшості випадків, як єдине ціле. Проте не можна знецінювати роль відмінності характерів та менталітету. Правлячий політичний клас балтійських країн в процесі інституціоналізації, відчуваючи істотний вплив екзогенних факторів, виробляють власні підходи до зовнішньополітичного середовища, що визначає варіативність їх суб'єктності та поведінки. Інституційний регіоналізм еліт часто виражається у знаходженні власних шляхів розв'язання внутрішніх завдань у зв'язку із зовнішніми ресурсами.

6. Проаналізувавши взаємодію правлячого політичного класу нашої держави та міжнародних неурядових організацій, ми дійшли висновку, що МНУО відіграють вагому роль у соціально-політичних перетвореннях України. Сьогодні, особливо в умовах децентралізації, вони все частіше почали проводити тісну взаємодію із органами місцевої влади (зокрема ОТГ), реалізовувати публічні зв'язки з державними структурами. Це має позитивний момент, оскільки взаємодія правлячого політичного класу та міжнародних неурядових організацій робить можливим отримання позитивного досвіду щодо залучення міжнародних інвестицій (проекти МНУО по розбудові демократії); створюється комунікаційний образ суб'єктів суспільних відносин; розбудова організації громадянського суспільства; активізація грамотності населення щодо суспільно-політичних процесів у країні та залучення громадськості до участі у них.

Україна як суверенна держава є повноцінним членом світової спільноти Після здобуття незалежності переді правлячим політичним класом України постало досить багато питань: починаючи з активного розвитку дипломатичних зв'язків з іншими державами світу і закінчуючи вибором вектору зовнішньополітичної діяльності. Тому перед українським правлячим класом стоїть нагальна проблема створення відповідного власного прогресивного іміджу, розширення маркетингових комунікацій, підтримка і розвиток соціально-комунікаційних технологій позиціювання суб'єктів соціальної діяльності в суспільстві (зв'язки з громадськістю, реклама, іміджмейкінг, бізнес-комунікації тощо).

Встановлено, що міжнародні неурядові організації стали важливим елементом суспільно-політичного життя України, одним із суб'єктів міжнародних відносин, зайняли свою нішу в системі, хоч і слабкого, але такого, що існує і має перспективу розвитку, громадянського суспільства. Власне, діяльність на території України численної кількості МНУО є одним із показників того, що громадянське суспільство існує, не втрачає тенденції до розвитку і прагне ствердження. Цьому сприяє відносно ефективне (хоча і в неповній мірі) управління прикладними соціально-комунікаційними технологіями.

Проведене дослідження не вичерпує всіх аспектів проблеми взаємодії правлячого політичного класу із міжнародними неурядовими організаціями. Подальшої уваги потребують: розробка якісно нового чинного законодавства для регулювання діяльності МНУО в Україна, наданням їм консультативного статусу та ролі спостерігачів; створення спеціального департаменту при Міністерстві Юстиції України, який би займався питанням надання права міжнародним організаціям проводити свою діяльність на території нашої країни та здійснення контролю за діяльність МНУО;

7. Перспективи подальшого дослідження пов'язані з комплексним вивченням закономірностей та особливостей соціально-комунікаційної взаємодії балтійських країн із провідними країнами світу та міжнародними організаціями (чи іншими недержавними інститутами) у соціально-комунікаційній сфері задля зміцнення своїх позицій на міжнародній арені.

СПИСОК ПУБЛІКАЦІЙ ЗДОБУВАЧА

Наукові праці, в яких опубліковані основні наукові результати дисертації

Статті у фахових виданнях України

1. Немеш А. М. Соціальні комунікації міжнародних неурядових організацій та їх роль у соціально-політичних перетвореннях в Україні // Держава та регіони. Серія: Соціальні комунікації. 2016. №4 (28). С. 112-118.

2. Немеш А. М. Взаємодія Amnesty International із національними засобами масової інформації // Держава та регіони. Серія: Соціальні комунікації. 2017. №4 (32). С. 148-152.

3. Немеш А. М. Взаємодія міжнародних структур і неурядових організацій із громадянським суспільством України в соціально-комунікативному просторі // Держава та регіони. Серія: Соціальні комунікації. 2018. №3 (35). С.103-108.

4. Немеш А. М. Теоретико-методологічні засади вивчення діяльності міжнародних неурядових організацій // Держава та регіони. Серія: Соціальні комунікації. 2019. №1 (37) С.84-88.

Стаття у виданні, внесеному до міжнародних науко метричних баз

5. Немеш А. М. Інформаційна взаємодія міжнародних неурядових організацій в епоху глобалізації // Молодий вчений. 2016. Вип. 4.1 (31.1). С. 79-83.

Опубліковані праці апробаційного характеру

6. Nemesh A. M. International NGOs in shaping foreign policy of Post-Soviet countries // Personality Development In the Age of Globalization: Collection of scientific papers. Morrisville, Lulu Press., 2016. p. 144-147.

7. Немеш А. М. Міжнародні неурядові організації: основні аспекти інформаційної взаємодії // Стратегічні пріоритети в XXI столітті : матеріали І Міжнар. наук.-практ. конф., 19 травня 2016 року. Київ : Пшонківський О.В., 2016. С. 181-185.

8. Немеш А. М. Роль міжнародних неурядових організацій у соціально-політичній сфері України (на прикладі Міжнародного Комітету Червоного

Хреста) // Україна і світ: теоретичні та практичні аспекти діяльності у сфері міжнародних відносин : матеріали Міжнар. наук.-практ. конф. 19-20 квітня 2017 р., м. Київ. Київ, 2017. Ч. 1. С. 236-240.

9. Немеш А. М. Міжнародні неурядові організації та громадянське суспільство України: їх взаємодія в соціально-комунікативному просторі // Наука та стратегії : наук. Жур. «Альманах науки» з матеріалами II Міжнарод. наук.-практичної конф., м. Київ, 30-31 березня, 2019 року. м. Київ. Київ, №4 (25) квітень 2019. С. 23-25. ISSN 2522-4131.

10. Немеш А. М. Міжнародна неурядова організація як учасник соціально-комунікаційної системи суспільства // Прикладні наукові розробки та теоретичні дослідження XXI століття: зб. наук. праць «ΛΟΓΟΣ» з матеріалами міжнар. наук.-практ. конф., м. Вінниця, 15 квітня, 2019 р. Вінниця : ГО «Європейська наукова платформа», 2019. Т.3. С. 59-60. ISBN 978-617-7171-80-4.

11. Немеш А. Н. Теоретическая рефлексия семиотической коммуникации и информационного общества как методологическое основание политического исследования // Informative and communicative space and a person : materials of the IX international scientific conference on April 15–16, 2019. Prague : Vědecko vydavatelské centrum «Sociosféra-CZ», 2019. С.53-57.

АНОТАЦІЯ

Немеш А. М. Соціально-комунікаційні технології взаємодії міжнародних неурядових організацій та правлячого політичного класу (з досвіду балтійських країн) – Кваліфікаційна наукова праця на правах рукопису.

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата наук із соціальних комунікацій за спеціальністю 27.00.06 – прикладні соціально-комунікаційні технології. – Київський національний університет культури і мистецтв, Міністерство культури України, Київ, 2019.

Дисертацію присвячено дослідженню соціально-комунікаційних технологій взаємодії правлячого політичного класу Латвії, Литви, Естонії та міжнародних неурядових організацій. Запропоновано власне визначення поняття «правлячий політичний клас», а також власне тлумачення понять «соціально-комунікаційна взаємодія» та «соціально-комунікаційна стратегія правлячого політичного класу». Досліджено роль соціально-комунікаційних технологій взаємодії правлячого політичного класу балтійських країн та міжнародних неурядових організацій у формуванні векторів зовнішньої та внутрішньої політики балтійських країн. Концептуалізовано негативні та позитивні наслідки такої взаємодії у формуванні та розвитку громадянського суспільства. Розкрито сучасні особливості соціально-комунікаційної взаємодії правлячого політичного класу в країнах Балтії та виявлено, що їхній досвід є цінним для правлячого політичного класу України та країни в цілому.

Ключові слова: соціально-комунікаційні технології взаємодії, правлячий політичний клас, міжнародна неурядова організація, балтійські країни, Латвія, Литва, Естонія, Україна, міжнародні комунікації, політичні еліти.

АННОТАЦИЯ

Немеш А. Н. Социально-коммуникационные технологии взаимодействия международных неправительственных организаций и правящего политического класса (согласно опыту балтийских стран). – Квалификационная научная работа на правах рукописи.

Диссертация на соискание ученой степени кандидата наук по социальным коммуникациям по специальности 27.00.06 – прикладные социально-коммуникативные технологии. – Киевский национальный университет культуры и искусств, Министерство культуры Украины, Киев, 2019.

Диссертация посвящена исследованию социально-коммуникационных технологий взаимодействия правящего политического класса Латвии, Литвы, Эстонии и международных неправительственных организаций. Предложено собственное определение понятия «правящий политический класс», а также собственное толкование понятий «социально-коммуникационная взаимодействие» и «социально-коммуникационная стратегия правящего политического класса». Исследована роль социально-коммуникационных технологий взаимодействия правящего политического класса балтийских стран и международных неправительственных организаций по формированию векторов внешней и внутренней политики балтийских стран. Концептуализировано негативные и позитивные последствия такого взаимодействия в формировании и развитии гражданского общества. Раскрыто современные особенности социально-коммуникационного взаимодействия правящего политического класса в странах Балтии и обнаружено, что их опыт является ценным для правящего политического класса Украины и страны в целом.

Ключевые слова: социально-коммуникационные технологии взаимодействия, правящий политический класс, международная неправительственная организация, балтийские страны, Латвия, Литва, Эстония, Украина, международные коммуникации, политические элиты.

SUMMARY

Nemesh A. M. Social and communication interaction technologies of the international non-governmental organizations and the ruling political class (the Baltic countries experience). – Qualifying scientific work with the manuscript copyright.

Dissertation for Candidate Degree in Social Communications, specialty 27.00.06 – Applied «Social Communicative Technologies». – Kyiv National University of Culture and Arts, Ministry of Culture of Ukraine, Kyiv, 2019.

The dissertation is devoted to the research of social and communication interaction technologies of the ruling political class of Latvia, Lithuania, Estonia and international non-governmental organizations. The study offers the actual definition of the «ruling political class» notion, as well as the actual interpretation of such concepts as «social and communication interaction» and «social and communication strategy of the ruling political class». It looks into the role of social and

communication interaction technologies of the Baltic States' ruling political class and international non-governmental organizations in the Baltic countries' foreign and domestic policy vectors formation. The negative and positive effects of such interaction in the civil society formation and development are conceptualized. The research reveals modern features of social and communication interaction of the Baltic States ruling political class and states the value of their experience for the ruling political class of Ukraine and the country as a whole.

The first section reviews and analyzes scientific works, source base on the dissertation topic, describes the methodological principles of the study, the whole set of principles, methods and basic concepts, which allowed us to objectively and comprehensively reveal the essence of social and communication interaction technologies between the ruling political class and the international non-governmental organizations in the Baltic countries experience. The section highlights the key aspects and approaches that are necessary for a detailed study of the ruling political class communication specifics. The actual definitions of the «ruling political class» notion as well as the actual interpretation of such concepts as «social and communication interaction» and «the ruling political class social and communication strategy» are offered.

The second section looks into the main social and communication technologies used in the process of establishing and developing relations between the ruling political class and the international non-governmental organizations, features of social and communication interaction, relevant strategies and dialogue. It is found out that the modern feature of the Baltic countries elites' social and communication interaction is caused by the fact these countries having undergone deep internal changes in recent decades. The process of the religious spheres elites' transformation is of a special interest. The research states the international non-governmental organizations, been capable to influence processes within the country and have extensive experience, can be involved in co-operation with local non-governmental organizations.

The third section analyzes the international communications of the Baltic States' ruling political class, examines the network of their communication, and identifies the opportunities and prospects of their experience within the system of the modern Ukraine's social activity, the interaction of the state with civil society. The study found out that the international communication networks of the Baltic countries' ruling political class are taking place at three levels: the Baltic, all the Baltic, and the post-Soviet. The communicative practice experience of the Baltic countries ruling elite is important for Ukraine with taking into account the active discussion by politicians and scholars on the creation of the Baltic-Black Sea Union.

The study has formulated recommendations for the Government of Ukraine in improving the ways of interaction with international non-governmental organizations.

Key words: social and communication interaction technologies, ruling political class, international non-governmental organization, the Baltic countries, Latvia, Lithuania, Estonia, Ukraine, international communications, political elites.